

ALAGEYİK EFSANESİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Hülya Çevirme

Efsanenin Özet

Serçeme Köyü'nde dağ keçisi ve geyik avına çok meraklı bir genç yaşarmış. Dağ keçisi ve geyik avından başka bir şey düşünmeyen genç her zaman Serçeme Kayalıklarında geyik avına çıkarmış

Serçeme'de de güzel bir kız yaşarmış. Avcının gönlü avından sonra bu kıza düşmüş. Serçeme Köylüleri durumu anlayınca delikanlıyı geyik avından vazgeçirip bu kıza evlenmesi için kandırırlar. Düşün gecesi genç, Serçeme kayalıklarında geyik seslerini duyunca gelini teli duvağı ile orada bırakır, silahını kapıp geyiğin peşine düşer. Mevsim kış olduğu için kayalıklar su içindeymiş. Geyiğin peşinden giden genç, Serçeme kayalıklarındaki rapatalardan (dağın üzerinde bulunan oyuklar, bir rivayete göre de Köroğlu'nun atı Kırat'ın ayak izleridir.) birine düşer. Her taraf buzla kaplı olduğu için rapatadan çıkamaz, donarak ölür.¹

Göstergebilimsel Çözümleme

Efsanelerde diğer halk anlatı türleri gibi bazı mesajlar içerirler. Erzurum iline bağlı Alageyik Efsanesi'ni Göstergebilimin bize sunduğu bazı imkanlardan yararlanarak verdiği mesajlar açısından incelemeye çalışacağız.

Yazın alanında göstergebilimin amacı doğal dilden yola çıkarak, yazınsal söyleme ulaşmaktır. Yazınsal söylemlerdeki iletişim çoğunlukla metinde örtük bir dille verilir. Çünkü yazın ürünleri yalnız gerçek dünyayla değil, kurmaca dünyayla da ilgilenir. Bu nedenle yazınsal bir ürün kendi içinde kapsadığı iç anlamlar, kurduğu iç bağlantılar açısından özerk bir bütün, kapalı bir dizge, dile benzer bir göstergeler düzenidir. Bir anlatıyı çözümleyebilmek için her ögesinin görevini ve işlevini belirlemekle mümkündür. Dizge gösteren anlamda gösterilen olduğuna göre; gösterenden gösterilene varmak mümkündür.²

Bir metindeki karşıtlık ya da özdeşlik bağlantısını gösteren ve gösterilen düzleminde kurulur. Metnin derin yapısı, anlamı, içeriği bu bağlantılarla ortaya çıkar.³

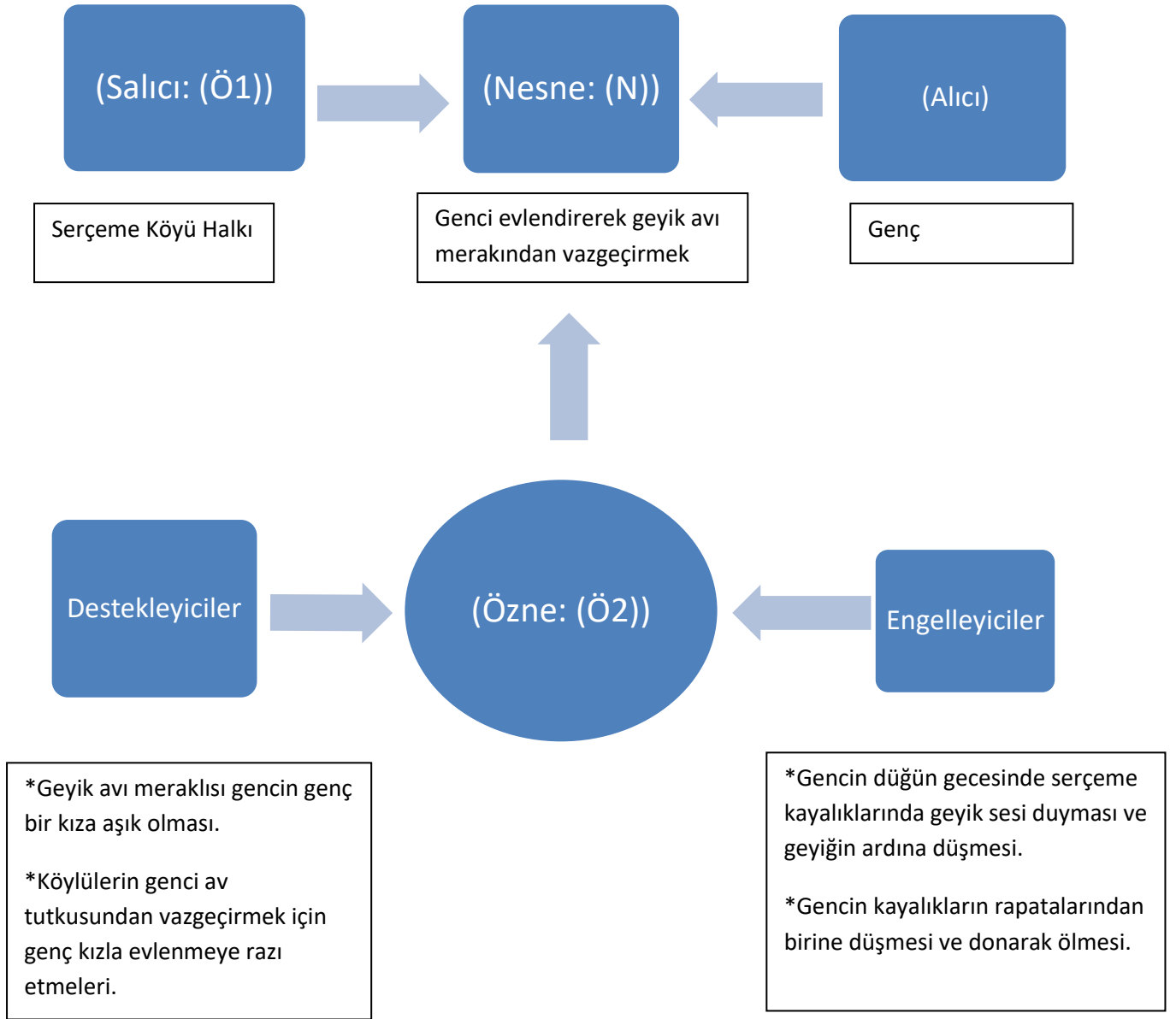
¹Bilge Seyidoğlu; Erzurum Efsaneleri, Erzurum'da Belli Yerlere Bağlı Olarak Derlenmiş Efsaneler Üzerinde Bir İnceleme, Ank. Üniv. Basımevi, Ank. 1985, s.137

² Barthes Roland; Alıntıların Yapısal Çözümlemesine Giriş, Çev: Mehmet Rıfat- Sema Rıfat, Gerçek Yeni, İst. 1980i s.7-10

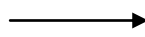
³ Tahsin Yücel; Yapısalcılık; Ada Yay. İst., 1982, s. 89

Örnek aldığımız A.J. Greimas yapısalcılığı, metnin derin düzeyinden önce onu yüzeysel düzey açısından tanımlamak gerektiğini öngörür. Fransız yapısalcı A.J. Greimas metnin yüzeysel yapısını, eyleyenler kavramını geliştirerek ortaya koyar. Eyleyenler, metindeki kişiler ve nesnelerin gösterdiği tavır ve hareketleri gösterir.⁴

Greimas'ın uygulamasını örnek olarak Alageyik Efsanesinin yüzeysel yapısını ortaya koyalım.

(Anlatı İzlenesi) Ai:Ö1

[(Ö2VN)]- göstergesinin anlamı şudur:

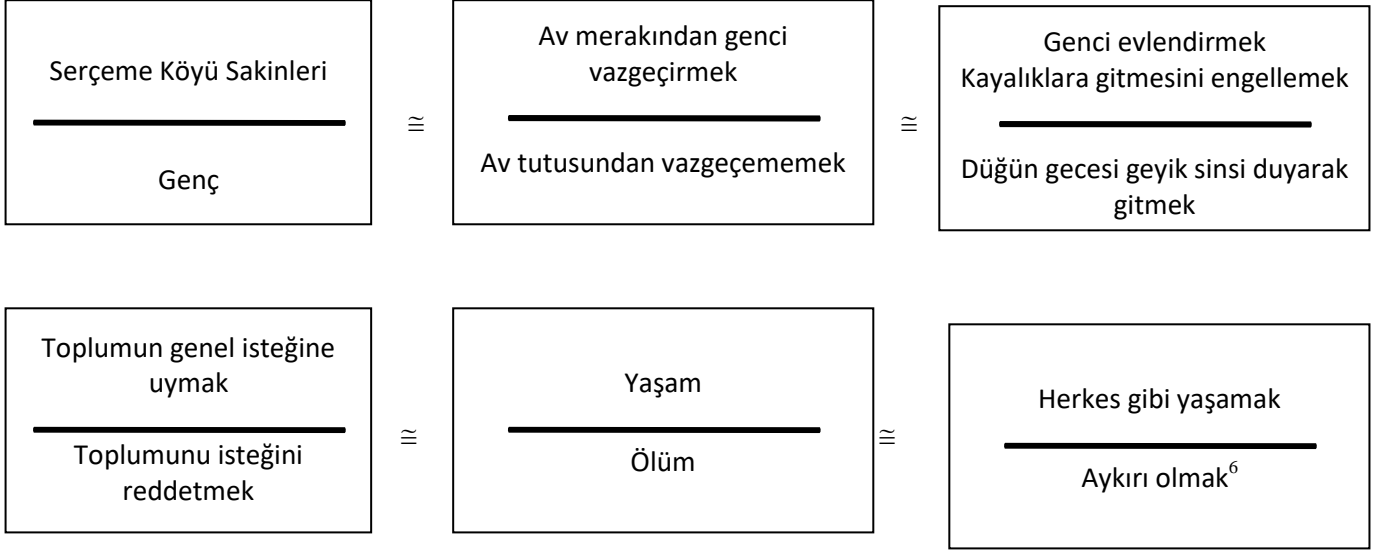
(Salıcının isteği gerçekleşemez.)

Alageyik Efsanesi kahramanların gösterdiği davranış ve tavır açısından ayrışım(V) gösteriyor. Yani kahramanlar; köylüler ve genç amacına kavuşamıyor.

⁴ Ayşegül Yüksel; Yapısalcılık ve Bir Uygulama, Melih Cevdet Anday Tiyatrosu, Yanko, İst., 1981, s.38.

Alageyik Efsanesi'nin yukarıda gösterdiğimiz eyleyenler modeli dışında, derin anlamı açısından incelediğimizde ancak tam bir çözüme ulaşıyor.

Metnin temel çatışması Serçeme Köylüleri ile genç arasındadır. Bu çatışmaya göre şu karşıtlıklar ve özdeşlikler alanları oluşturulabilir.⁵

Efsanenin 1. mesajı, yani metnin derin anlamı şudur: Alageyik Efsanesi gösterendir. Gösterilen ise toplumun genel yaşama biçimine uymak, onun isteklerine kulak asmak gerekir, aksi halde, kişinin aykırı davranışları, kendisine zarar getirir şeklinde ifade edebiliriz.

Efsanenin II. mesajı ise “geyik” motifi üzerine yoğunlaşmasındadır. Bilindiği gibi doğu ve batı dünyasının bir çok efsane masal ve hikayesinden geyik avlamanın uğursuzluğu üzerine ortak bir bilinç altı oluşturmuştur. Efsanedeki kahraman ayrıca bu ortak bilincin dışında hareket etmekle cezalandırılmıştır.

⁵ Bkz. Tahsin Yücel, Anlatı Yerlemleri, Y. K. Yay., İst., 1993

⁶ (≡) simgesi: Alt alta gelen sözcükler karşıtlık (~), yan yana gelen sözcükler (=) özdeşlik ilişkisini gösterirler.

Şimdi Serçeme Köylülerinin bilinçaltındaki olayları çözümleyelim. Geyik, masal, efsane ve halk hikayelerinde kahramanı ardından sürükleyen gizemli bir avdır. Ancak avlandıktan sonra avcısını lanetler. Genel olarak geyik mahsumiyetin ifadesidir. Türk mitolojisinde geyik kutsal bir hayvandır ve tanrısal nitelikli dişi ruhu temsil eder. Şamanist Türklerde totem niteliğini taşır.⁷

Hitit Tanrısı Runda aynı zamanda bir av tanrısıdır. Kalıntılarda Runda'nın yanında bir geyik vardır. Avrupa masallarında geyik avcılarının koruyucusu St. Hubert'in can yoldaşdır. Bu nedenle avcılar geyik vurmamak istemezler. Yine Hititlerde geyik uğur getiren, iyilik sağlayan bir hayvandır.

Anadolu Ermişlerinden Abdal Musa zaman zaman geyik kılığında insanlara iyilikte bulunur. Fütüvvet kuruluşlarında, Bektaşî tekkelerinde geyiklerin vurulmasını yasaklar.⁸

Kutsal efsanevi geyik Battalgazi'nin doğumunu müjdeder. Battalname' nin tümünde hayırlı haberlerin müjdecisidir.⁹

Görüldüğü gibi geyik hem doğu dünyasında, hem de batı dünyasında olumlu algılanan bir motiftir. Bu olumlu motifin avlanması kahramanın sonu da getirir.

---

⁷ Bahaeddin Ogel; Turk Mitolojisi, 1. Ank., 1971, s. 569-573.

⁸ İsmet Zeki Eyüboğlu; Tanrı Yaratan Toprak Anadolu. Dr. Yay., İst., 1990, s. 126, 130.

⁹ Hasan Köksal; Battalnamelerde Tıp ve Motif Yapısı, Başbakanlık Basımevi, Ank., 1982, s. 39